

تعیین شاخص های سطح خوانایی گانینگ در محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی پنجم دبستان

در ایران

نسیم عبدالله زاده^۱، هاجر غفاری^۲

۱- دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان

۲- دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان کردستان

چکیده:

هدف از این مطالعه سنجش میزان سطح خوانایی کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، بررسی تفاوت سطح خوانایی تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی با سطح توانایی خوانایی دانش آموزان از نظر میزان تناسب متون و مقایسه آنها با سطح سنی و درک و فهم دانش آموزان است. انتخاب روش پژوهش بر اساس تحلیل محتوا و با استفاده از فرمول تعیین شاخص سطح خوانایی گانینگ است. موضوع مورد مطالعه کتاب تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی شامل ۲۲ درس در ۱۲۰ صفحه است. یافته های حاصل از این پژوهش نشان می دهد که از نظر سطح خوانایی گانینگ کتاب مورد نظر با سطح خوانایی و سطح درک و فهم دانش آموزان این مقطع متناسب است. هر چند رویه درس ها به ترتیب ساده به دشوار نبود و نمونه میانی از نظر خوانایی در سطح پایین تری نسبت به دو نمونه دیگر قرار داشت. **واژه های کلیدی:** تحلیل محتوا، شاخص سطح خوانایی، فرمول گانینگ، کتاب تعلیمات اجتماعی

مقدمه:

«یادگیری در دوران کودکی از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. زیرا این امر بر ساخت شخصیت فرد هم از نظر علمی و هم از نظر کیفی تاثیر دارد و این دوره و یادگیری‌های آن مقدمه‌ای برای دستیابی به معرفت‌های بعدی خواهد بود. بنابراین هر گونه تعلل در تدوین و تالیف منابع یادگیری این دوره و آموزش‌های خاص آن، پیامدهای سوء و شاید دائمی به همراه خواهد داشت» (رضایی، ۱۳۸۰). در این میان بخش بزرگی از یادگیری در ایران بر عهده‌ی آموزش و پرورش است و با توجه به محدود بودن امکانات در اکثر نقاط ایران، کتاب درسی تنها رسانه آموزشی در دسترس بیشتر دانش آموزان می باشد و به همین دلیل مطالعه و تحقیق در ارتباط با متون و درس های کتب درسی اهمیت فراوانی دارد.

در میان برنامه های درسی، مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری اصلی و کلیدی است که تقریباً در تمام کشورهای دنیا آموزش داده می شود. در یک دهه اخیر به موازات لزوم پاسخ گویی به نیازهای نو در عرصه آموزش این درس و تربیت اجتماعی و لزوم برون رفت از رویکردهای سنتی و همچنین تدوین اسناد تحولی، من جمله برنامه درسی ملی، برنامه جدیدی نیز برای این حوزه یادگیری تدوین شده است. در این برنامه، لزوم تحول در رویکردها، اصول، اهداف و سازماندهی محتوا در این درس مورد تأکید قرار گرفته و موارد مذکور با نگاهی نو تنظیم و تدوین شده اند. (فلاحیان، ۱۳۹۲)

بررسی میزان خوانایی متون آموزشی یکی از حوزه های پژوهشی است که از سال ۱۹۲۰ آغاز شده و هنوز ادامه دارد. اکنون این پژوهش در صدد است تا سطح خوانایی کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی را با سطح خوانایی و سطح درک و فهم دانش آموزان این پایه ها مورد بررسی قرار دهد.

روش تحقیق:

سنجش میزان سطح خوانایی کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، بررسی تفاوت سطح خوانایی تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی با سطح توانایی خوانایی دانش آموزان از نظر میزان تناسب متون و مقایسه آنها با سطح سنی و درک و فهم دانش آموزان است. جامعه آماری این پژوهش، کتاب تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی می باشد که نمونه ها از متون درسی و فعالیت های درس های کتاب انتخاب شده اند. روش انجام این تحقیق بر اساس تحلیل محتوا و با استفاده از فرمول تعیین شاخص سطح خوانایی گائینگ/دیانی است. در این تحقیق پس مطالعه در مورد روش انتخاب شده در تعیین سطح خوانایی کتب، یک نمونه یکصد کلمه ای از قسمت های ابتدا، میانه و انتهای هر کتاب انتخاب شد. سپس اجزای هر یکصد کلمه مانند هجاها، کلمات چهارهجایی و بیشتر، شمارش جملات و طول آنها محاسبه شد و با استفاده از فرمول گائینگ/دیانی (دیانی، ۱۳۶۶) محاسبه سطح خوانایی کتاب ها بدست آمد. قابل ذکر است که در شمارش جملات و کلمات ضوابط زیر در نظر گرفته شده است:

- در شمارش تعداد کلمات، تعداد کلمات موجود در تیتراهای متن و نوشته های زیر تصاویر محاسبه نگردید.
- کلمات مرکب و سرهم یک واحد در نظر گرفته شدند.

- در شمارش هجاها، از شمردن کسره زیر برخی حروف صرف نظر شد.
- شاخص سطح خوانایی گانینگ (۲۰۰۳) به شیوه ایست که در آن به متوسط تعداد واژگان در هر جمله و کلمات بیشتر از سه هجا توجه شده است. در این روش دو عامل زبانی طول واژه و طول جمله محاسبه می شود و در آن واژگان دشوار شامل کلماتی هستند که از سه هجا یا بیشتر از سه هجا تشکیل شده اند. اما در روش گانینگ/دیانی که برای تحلیل متون فارسی به کار می رود، واژگان دشوار شامل کلماتی با بیشتر از چهار هجا هستند. و نحوه محاسبه آن به شکل زیر است:
۱. کتاب را به سه بخش تقسیم کرده و از هر بخش یک نمونه صد واژه ای در نظر میگیریم.
  ۲. تعداد جملات نمونه ها را می شماریم.
  ۳. طول متوسط جملات را که از تقسیم تعداد واژه های هر نمونه به تعداد جملات آن نمونه بدست می آید محاسبه میکنیم.
  ۴. تعداد واژه های چهار هجا یا بیشتر از چهار هجایی را می شماریم تا تعداد کلمات دشوار مشخص شوند.
  ۵. تعداد واژگان دشوار را با طول متوسط جملات جمع کرده و عدد حاصل را در ۰.۴ ضرب میکنیم. این عمل را برای دو نمونه دیگر تکرار میکنیم.
  ۶. سپس میانگین نتایج هر سه نمونه را محاسبه میکنیم.
- عدد به دست آمده در این فرآیند، طبق شاخص های خوانایی گانینگ، نشان دهنده سطح کلاسی است که دانش آموزان آن می توانند مطالب کتاب را به خوبی متوجه شوند که البته ضریب خطایی ± 1 می باشد. برای مثال اگر دشواری خوانایی کتاب پایه سوم ۴ باشد، همچنان این کتاب برای دانش آموزان این پایه مناسب است.

یافته ها:

در این بخش پس از ارائه فرضیه های پژوهش به تفسیر نتایج به دست آمده می پردازیم.

جدول ۱- نمونه آماری پژوهش

نمونه سوم	نمونه دوم	نمونه اول	پایه
درس بیست و دوم: بازسازی ویرانه ها صفحه ۱۰۰	درس سیزدهم: حرکت های زمین صفحه ۶۰	درس پنجم: جمعیت ایران صفحه ۲۰	پنجم

جدول ۲- نتایج مربوط به سطح خوانایی پایه پنجم

بخش های کتاب	تعداد واژگان	تعداد جملات	طول جملات	تعداد کلمات دشوار	میزان خوانایی گانینگ
نمونه اول	۱۰۰	۹.۱۶	۱۰.۹۱	۴	۵.۹۶۴

۴.۹۸۴	۵	۷.۴۶	۱۳.۴	۱۰۰	نمونه دوم
۶.۹۴۴	۶	۱۱.۳۶	۸.۸	۱۰۰	نمونه سوم
۵.۹۶۴					میانگین

طبق بررسی انجام شده که در جدول ۲ قابل مشاهده‌اند، میزان خوانایی نمونه اول، ۵.۹۶۴ است که نشان می‌دهد متن نمونه اول، با میزان درک و فهم و سطح خوانایی دانش‌آموزان متناسب است. میزان خوانایی نمونه دوم، نشان دهنده‌ی پایین بودن سطح خوانایی و میزان خوانایی نمونه سوم نشان دهنده بالاتر بودن سطح خوانایی آن نسبت به سن دانش‌آموزان و درک و فهم آنان است. همچنین در بررسی‌های انجام شده دیده می‌شود که نمونه‌های اول و دوم و سوم تفاوت بسیاری با یکدیگر دارند مخصوصاً نمونه دوم و سوم. بنابراین استنباط می‌شود که کتاب درسی با یک رویه‌ی ثابت پیش نرفته است. اما در کل، با توجه به میانگین به دست آمده از سه نمونه سطح خوانایی کتاب با سطح درک و فهم دانش‌آموزان متناسب است.

بحث و نتیجه‌گیری:

هدف از پژوهش حاضر سنجش میزان سطح خوانایی کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، بررسی تفاوت سطح خوانایی تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی با سطح توانایی خوانایی دانش‌آموزان از نظر میزان تناسب متون و مقایسه آنها با سطح سنی و درک و فهم دانش‌آموزان است.

در بررسی کتاب تعلیمات اجتماعی پنجم ابتدایی این نتیجه حاصل شد که از نظر سطح خوانایی گانینگ با سطح خوانایی و سطح درک و فهم دانش‌آموزان این مقطع متناسب است. هر چند رویه درس‌ها به ترتیب ساده به دشوار نبود و نمونه‌ی میانی از نظر خوانایی در سطح پایین‌تری نسبت به دو نمونه دیگر قرار داشت که از سوی پژوهشگر توصیه نمی‌شود. در راستای پژوهش پیشنهاد می‌شود که در میان درس‌های کتاب از لحاظ دشواری خوانایی پیوستگی ایجاد شود و سطوح خوانایی درس‌های مختلف کتب درسی اختلاف زیادی نسبت به دیگر درس‌های آن‌ها نداشته باشد.

منابع:

- رضائی، معرفت. (۱۳۸۰). بررسی عوامل موثر در تعیین محتوای کتاب‌های تعلیمات دینی دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان استان آذربایجان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- دیانی، محمد حسین (۱۳۶۶)، سه فرمول برای تشخیص سطح خوانایی نوشته‌های ویژه نوسادان، نشریه علوم تربیتی، فصلنامه علمی و تحقیقی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران. ۱۰ (۳ و ۴): ۵۹-۸۰
- فلاحیان، ناهید، کتاب معلم مطالعات اجتماعی سوم دبستان، اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، ۱۳۹۲
- شعاری نژاد، علی اکبر، (۱۳۷۴). معلم و راهنمایی، پیوند، ۱۱ (۱۹۶): ۱۶-۱۹.
- Gunning, R, (۱۹۵۲). The technique of clear writing, New York: Mc GRAW-Hill

- Gagne, R.M. (۱۹۸۷). Instructional technology foundation, London: Associates Publication.
- Westbury, I. (۱۹۹۹). Textbook for Curriculum, London: Oxford.